

УДК 346+347.4

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.48>

О. В. Лещенко,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Київського інституту інтелектуальної власності Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-3103-6383

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ЮРИДИЧНИХ ПОМИЛОК, ЮРИДИЧНИХ ДЕФЕКТІВ ТА ІНШИХ ВИДІВ СУМІЖНИХ ТЕРМІНІВ

У науковій статті здійснено комплексне дослідження співвідношення понять юридичних помилок, юридичних дефектів та суміжних категорій, таких як омана, зловживання правом, прогалини та колізії у праві. Визначено, що термінологічна нечіткість і відсутність усталеної дефектологічної класифікації у правознавстві ускладнює процес правозастосування, нормотворчої діяльності та юридичної експертизи. З урахуванням пізнавальної теорії та загальної теорії права здійснено розмежування понять «помилка» та «омана», що дозволило запропонувати більш точне тлумачення цих категорій у контексті правової дійсності. Юридична помилка трактується як ненавмисне відхилення в оцінці, тлумаченні або застосуванні норм права, тоді як омана розуміється як системна когнітивна вада сприйняття фактичних чи юридичних обставин. Особливу увагу приділено поняттю юридичного дефекту як родовій категорії, яка охоплює не лише помилки, але й свідомі правопорушення (зловживання правом), структурні недоліки в правовому регулюванні (прогалини, колізії), дефекти законодавчої техніки та автоматизованого правозастосування. Запропоновано класифікацію юридичних дефектів за критеріями характеру, походження та наслідків. Обґрунтовано, що осмислення юридичних дефектів має ключове значення для удосконалення судової практики (через апеляційні та касаційні механізми), нормотворчості (усунення прогалин, колізій, технічних помилок), діяльності адміністративних органів (дотримання процедур, запобігання свавілля), а також для правової науки, де дефекти виступають індикаторами дисфункцій у правовій системі. Сформульовані теоретичні положення спрямовані на підвищення ефективності правового регулювання, захисту прав і свобод людини та зміцнення принципу верховенства права.

Ключові слова: юридична помилка, юридичний дефект, омана, зловживання правом, прогалина в праві, правозастосування, нормотворчість, правова система, правова відповідальність, дефекти законодавчої техніки.

Постановка проблеми. У науковому контексті відсутність єдиного підходу до дефініцій таких категорій, як «помилка», «дефект», «омана» тощо, призводить до термінологічної плутанини, яка ускладнює проведення порівняльно-правового аналізу, правової експертизи, а також практичного застосування інститутів визнання недійсності рішень, правочинів, судових актів або нормативних положень. Розмежування цих понять має не лише теоретичне, а й конкретне практичне значення – особ-

ливо у сфері судового та адміністративного оскарження, нормотворчості, а також у підготовці правозастосовних актів.

Крім того, з огляду на розвиток новітніх правових явищ, включно з цифровізацією, автоматизованим правозастосуванням, міжнародною правовою інтеграцією, виникають нові форми юридичних дефектів – наприклад, алгоритмічні помилки в електронному судочинстві чи недосконалість регулювання у сфері штучного інтелекту, що обумовлює потребу пере-

осмислення класичних правових категорій і розроблення універсального методологічного підходу до їх дослідження.

На макрорівні вивчення юридичних дефектів та їх співвідношення з іншими правовими відхиленнями дозволяє виявити глибинні проблеми правового регулювання, слабкі місця у структурі права, дисфункції механізмів реалізації прав і свобод. На мікрорівні – це забезпечує більш точну юридичну кваліфікацію конкретних правових ситуацій, сприяє винесенню обґрунтованих рішень і зміцненню правопорядку.

Таким чином, вивчення співвідношення понять юридичної помилки, юридичного дефекту та суміжних категорій є необхідною передумовою підвищення якості правової діяльності, оптимізації нормативного середовища, а також удосконалення правової науки як системи знань про закономірності функціонування і розвитку права.

Стан наукової розробки проблеми.

Питання, пов'язані з поняттями юридичної помилки, юридичного дефекту, омани, прогалин у праві, зловживання правом та інших суміжних правових явищ, розглядаються у вітчизняній та зарубіжній правовій науці переважно фрагментарно, в контексті окремих галузей права або у зв'язку з аналізом проблем правозастосування. Системного, комплексного підходу до аналізу співвідношення цих категорій як єдиної методологічної проблеми правознавства в більшості досліджень поки що не сформовано, що зумовлює актуальність і новизну такого вивчення.

Значний внесок у дослідження поняття юридичної помилки зроблено такими українськими вченими, як С.В. Слінько, який визначає юридичну помилку як неточність чи хибність дій, думок або процесуальних рішень, що мають правове значення. Його підхід до класифікації помилок за джерелами виникнення (когнітивні, процесуальні, технічні) дозволяє розглядати їх як часткову форму більш широкої категорії юридичних дефектів.

Дослідженням юридичних дефектів у нормотворчості приділяли увагу О.М. Костенко, О.В. Капліна, Ю.М. Тодика, які аналізували прогалини, колізії, надмірності та нечіткість формулювань як

негативні явища в структурі правового регулювання. У цих роботах вказується на зв'язок між дефектами норм і помилками у правозастосуванні, але переважно акцент робиться на нормативному рівні, без глибокого філософсько-правового осмислення дефекту як явища.

Категорія омани отримала свій розвиток у контексті цивільного права, особливо при аналізі визнання правочинів недійсними. У цьому аспекті варто згадати роботи О.Н. Ярмиш, І.В. Спасибо-Фатєєвої, які досліджують юридичну омани як специфічну когнітивну ваду волевиявлення. Однак у більшості випадків омани розглядається як ізольоване поняття, без достатнього узагальнення її ролі в системі юридичних помилок і дефектів.

Значна частина праць присвячена зловживанню правом. Зокрема, у роботах Н.С. Кузнєцової, Р.О. Стефанчука, М.В. Савчина зловживання тлумачиться як свідоме правопорушення формально-правовими засобами, що має на меті порушення прав інших осіб чи інтересів суспільства.

У межах загальної теорії права поняття юридичного дефекту зустрічається переважно у працях, присвячених дефектам законодавчої техніки, структурним недолікам права та правовим колізіям (зокрема, в роботах В.М. Селіванова, І.Б. Усенка та ін.). Проте системного визначення дефекту як узагальненої категорії, що охоплює помилки, прогалини, суперечності, зловживання та інші відхилення від належного стану правової системи, наразі відсутнє.

У зарубіжній правовій науці також спостерігається подібна тенденція. Наприклад, у німецькій доктрині активно досліджується концепція *Rechtsfehler* (правова помилка), *Gesetzeslücke* (прогалина в законі) та *Rechtsmissbrauch* (зловживання правом). У працях Р. Алекси, Г. Радбруха, К. Ларенца порушуються питання помилки як когнітивного дефекту, однак здебільшого в контексті теорії правозастосування, а не загальної дефектології права. У французькому та англо-американському праві домінує кейсова доктрина, що вивчає помилки через призму судових прецедентів, без спроб уза-

гальнення поняття юридичних дефектів у системному вигляді.

Таким чином, можна констатувати, що хоча окремі аспекти проблематики юридичних помилок, прогалин, оман та зловживань правом знайшли своє відображення в науковій літературі, комплексне дослідження їх співвідношення, єдиної дефектологічної системи понять, їх взаємозв'язків та класифікаційної структури залишається малодослідженим, що створює об'єктивну передумову для подальшої теоретико-методологічної розробки теми, формування узгодженого понятійного апарату та впровадження результатів у правозастосовну й нормотворчу практику.

Метою наукової статті є визначення співвідношення понять юридичних помилок, юридичних дефектів та інших видів суміжних термінів.

Виклад основного матеріалу. У контексті правової науки юридична помилка не обмежується лише дефектом у реалізації правової норми чи технічним відхиленням у процедурі. Вона також може виконувати функцію індикатора індивідуалізації правової поведінки особи. У цьому розумінні вказівка на наявність помилки в юридичних діях або рішеннях має важливе значення для виявлення особливостей правосуб'єктності конкретної особи, зокрема її рівня правосвідомості, здатності тлумачити норми, оцінювати фактичні обставини та приймати юридично значущі рішення.

Юридична помилка, таким чином, є не лише відхиленням від нормативного ідеалу, але й засобом відображення персоніфікованої моделі реалізації прав і свобод у конкретному правовому середовищі. Її виявлення та фіксація мають значення не лише з точки зору юридичної відповідальності або виправлення наслідків, а й як механізм ідентифікації меж реалізації суб'єктивних прав та законних інтересів особи.

З огляду на це, помилка в праві може бути розглянута як маркована точка перетину об'єктивного нормативного порядку з суб'єктивною правовою поведінкою, де відображається взаємодія універсальних норм із конкретним носієм прав і обов'яз-

ків. Такий підхід дозволяє розглядати юридичні помилки не лише як фактори правової недосконалості, але і як свідчення живої динаміки права, в якій кожен індивідуальний випадок – у тому числі помилковий – сприяє розвитку та уточненню правового регулювання [1, с. 31-32].

У правовій теорії поняття «помилка» та «омана» нерідко використовуються як взаємозамінні, однак при детальному аналізі виявляється, що ці категорії є близькими за змістом, проте не тотожними. Їх розмежування має важливе значення для правильної кваліфікації дій суб'єкта у процесі правозастосування, правочинної діяльності або судового пізнання.

Спираючись на теорію відображення, яка розглядає пізнання як процес відображення об'єктивної реальності у свідомості суб'єкта, Л.І. Каленіченко пропонує розрізняти помилку та оману за рівнем і характером когнітивного спотворення. Згідно з його підходом: помилка інтерпретується як незавершеність або неповнота процесу пізнання, зумовлена об'єктивними (зовнішніми) або суб'єктивними (внутрішніми) факторами. Вона є результатом неправильного теоретичного чи практичного рішення, пов'язаного з випадковістю або особистісними причинами (наприклад, недостатній досвід, відволікання, недбалість). Помилка не обов'язково свідчить про хибність усієї системи знань, а радше про окрему неточність або відхилення.

Омана, натомість, розглядається як системна невідповідність між суб'єктивним образом дійсності та її об'єктивним змістом. Це – глибше когнітивне спотворення, коли знання, що сформоване у свідомості суб'єкта, не відповідає реальному стану речей, але при цьому суб'єкт вважає його істинним.

У правовому вимірі така диференціація має прикладне значення. Омана може мати юридичне значення у випадках, коли суб'єкт укладає правочин під впливом істотної помилки про обставини, які він помилково вважає істинними (*error essentialis*), що відповідно до цивільного законодавства може бути підставою для визнання правочину недійсним. Помилка, з іншого боку, частіше розглядається у правозастосовній практиці як суб'єктивна

вада оцінки або дії, яка, однак, не завжди спричиняє недійсність правового акту, а може бути підставою для коригування, перегляду чи оскарження результатів (наприклад, судової помилки чи технічної помилки у процесуальному документі). Отже, омана передбачає глибшу переконаність у хибному знанні, тоді як помилка може бути наслідком випадкового відхилення у процесі реалізації правових знань і дій. Їх правове значення залежить від контексту, в якому вони виникають, і від того, наскільки істотно вони впливають на юридичні наслідки певної поведінки [2, с. 31-33].

У межах правової теорії, зокрема при аналізі природи помилкових суджень і дій суб'єкта, важливим є чітке розмежування понять «омана» та «помилка». Хоча ці категорії нерідко вживаються як синонімічні, між ними існує принципова семантична та логічна відмінність, що має істотне значення для правозастосування, юридичної відповідальності та тлумачення правової поведінки.

Поняття омани розглядається як умова для настання помилки як події або факту, що фіксує відхилення результату діяльності від поставленої мети. Будь-яка омана є причиною та передумовою помилки, однак не кожна помилка може бути зведена до омани. Омана становить собою когнітивний процес – динамічне викривлення знання, тоді як помилка є вже реалізованим наслідком цього викривлення у формі конкретної дії, судження або юридичного результату.

З позиції теорії пізнання омана характеризується як думка, яка є хибною, однак на певному етапі сприймається суб'єктом як істинна. Вона прямо залежить від рівня інтелектуального розвитку особи, її життєвого досвіду, спеціальних знань, а також від складності об'єкта, що пізнається. Омана виникає у процесі пізнання і проявляється у неправильному відображенні індивідом властивостей, відносин та ознак предметів або явищ матеріального й духовного світу.

Помилка ж – це вже результат, зумовлений оманю або іншими особистими чи випадковими причинами. Вона є першопочатково ненавмисною неправильністю,

яка, однак, не завжди потребує негайного критичного переосмислення з боку суб'єкта, оскільки може залишатися непоміченою у момент її вчинення. З огляду на логічний підхід, помилки фіксуються у висновках, судженнях чи оцінках, що не відповідають дійсності або об'єктивній правовій реальності, хоча суб'єкт вважає їх істинними або правильними.

З урахуванням наведеного можна зробити такі методологічні висновки. Омана – процес: вона описує механізм викривлення знання та має динамічний характер. Помилка – результат: вона є завершеним актом помилкового пізнання чи дії. Омана – потенційна помилка, але помилка – не завжди результат омани (вона може виникати й з інших джерел, зокрема з технічної недбалості, випадковості, неухважності тощо). У правозастосовній сфері це розмежування має значення, зокрема, для аналізу юридичних фактів: омана може бути підставою для визнання правочину недійсним (як істотна помилка щодо суттєвих обставин), тоді як помилка в судовому рішенні потребує механізмів перегляду, але не обов'язково скасовує юридичну дію автоматично.

Таким чином, осмислення співвідношення між поняттями омани та помилки дозволяє глибше зрозуміти природу юридичних дефектів, що виникають у правовому мисленні, поведінці або рішенні, а також виробити концептуальні підходи до їх корекції та правового регулювання.

У правовій літературі помилка розглядається не лише як абстрактна філософсько-логічна категорія, а й як конкретне юридичне явище, що має безпосередній вплив на якість правозастосування, дотримання процесуальних гарантій та реалізацію принципу верховенства права. Зокрема, С.В. Слінько характеризує помилку як факт, що репрезентує собою неправильність, неточність, погрішність, хибне судження або дію (чи бездіяльність), які, у свою чергу, свідчать про наявність збою в юридичній діяльності та функціонуванні механізмів правового регулювання [3].

Таке визначення охоплює як когнітивні аспекти помилки (неправильна думка, оцінка або судження), так і поведінкові

або процесуальні аспекти (неправильне рішення або дія), що дозволяє розглядати помилку як багатофакторне явище, вкорінене у складну природу правової діяльності.

Особливої актуальності дана характеристика набуває у сфері кримінального процесуального права, де помилки можуть мати прямі наслідки для прав і свобод особи, та впливати на легітимність і справедливість судового розгляду. Як справедливо зауважує С.В. Слінько, кримінально-процесуальні помилки можуть виникати на етапі прийняття процесуальних рішень, а також під час здійснення слідчих та інших процесуальних дій. Це, зокрема, стосується: неправильної кваліфікації діяння, недотримання процесуального порядку при збиранні доказів, помилкової оцінки доказів або свідчень, винесення необґрунтованих ухвал чи постанов, недотримання вимог щодо правового статусу учасників провадження. Наявність подібних помилок може суттєво впливати як на результати кримінального провадження, так і на законність обмеження прав особи, зокрема права на свободу, справедливий суд, захист від свавільного втручання в особисте життя. Тому усунення, виправлення та запобігання юридичним помилкам, особливо у кримінальному процесі, розглядається як одна з ключових гарантій реалізації прав людини та ефективності правосуддя. Таким чином, підхід С.В. Слінька дозволяє трактувати юридичну помилку як реальний факт правової дійсності, що має комплексну природу і вимагає як теоретичного осмислення, так і практичних інструментів виявлення та нейтралізації її наслідків у правозастосовній практиці [3, с. 78-82].

Правова система, як складний нормативно-регулятивний механізм, функціонує в умовах постійної взаємодії між нормами права, суб'єктами правовідносин та конкретною соціальною реальністю. У процесі цієї взаємодії можливими є ситуації, коли правові явища виявляються такими, що не відповідають визначенням нормативним критеріям. Такі відхилення у праві прийнято позначати терміном «юридичний дефект», який охоплює цілу низку явищ – від помилок і суперечностей до

прогалин, зловживань або дефектів законодавчої техніки. Складність і багатогранність цього поняття зумовлює необхідність його чіткого концептуального аналізу, а також визначення співвідношення з термінами «юридична помилка», «прогалина в праві», «зловживання правом», «дефект правозастосування» тощо.

Здійснене дослідження засвідчило, що юридична помилка – це один із найпоширеніших різновидів юридичних дефектів. У широкому значенні вона означає ненавмисне порушення принципів, норм або вимог права в процесі пізнання, тлумачення або реалізації правових норм. Помилки можуть допускатися як суб'єктами правозастосування (наприклад, суддями чи слідчими), так і учасниками правовідносин (наприклад, при укладанні правочинів) [4]. У класичному розумінні юридична помилка завжди передбачає ненавмисність, неправильність дії або судження, а також відхилення від нормативно-правової або фактичної істини.

У залежності від сфери виникнення юридичні помилки поділяють на: правотворчі (виникають на етапі нормотворення, наприклад, при закріпленні неефективних або суперечливих норм); правозастосовні (виявляються у процесі винесення рішень, ухвал, вироків, здійснення слідчих дій тощо); оціночні (спричинені помилками у встановленні фактів, обставин або у виборі норми права); процесуальні (наприклад, порушення процедури повідомлення сторін, вручення повісток, обчислення строків); технічні (описки, арифметичні помилки, помилки в оформленні документів). Слід зауважити, що не кожна юридична помилка тягне за собою правові наслідки, однак істотні помилки (наприклад, у розумінні цивільного права) можуть бути підставою для визнання правочину недійсним, а в контексті кримінального процесу – для скасування судового рішення або перегляду справи.

Помилка є підвидом юридичного дефекту, який характеризується ненавмисним характером і пізнавальним походженням. Юридичний дефект, у свою чергу, є ширшим поняттям, яке охоплює як ненавмисні відхилення (помилки), так

і свідомі порушення (зловживання) або структурні недоліки правової системи (прогалини, колізії). На табл. 1 наведено авторське бачення співвідношення юридичної помилки та юридичного дефекту.

Таблиця 1
Співвідношення юридичної помилки та юридичного дефекту (сформовано автором на основі здійсненого теоретичного узагальнення відповідних категорій)

Ознака	Юридична помилка	Юридичний дефект
За характером	Ненавмисний	Може бути допущений як навмисно, так і ненавмисно
За походженням	Пізнавальна, суб'єктивна	Широкий, об'єктно-суб'єктний, системний
За наслідками	Виявляється в ухваленні помилкового рішення чи іншого акту, вчиненні неправомірної дії, неналежної оцінки	Виявляється у нормативній чи фактичній невідповідності, системному порушенні
За обсягом поняття	Є різновидом юридичного дефекту і розуміється як дефект змісту діяльності особи	Є родовою категорією, і поглинає категорію «юридичної помилки»

Поняття «дефект» вимагає співвідношення із категоріями «омана» та «обман». Хоча у звичайному мовленні ці терміни вживаються як синоніми, у правовій теорії омана (від лат. error) – це хибне уявлення суб'єкта про фактичні або юридичні обставини, яке може вплинути на його волевиявлення. Омана – це когнітивна передумова, внутрішній психічний стан, тоді як помилка – зовнішній прояв, результат дії або рішення. Наприклад, омана щодо особи контрагента може призвести до укладення договору з неналежною особою – це вже буде помилка у волевиявленні, що тягне за собою правові наслідки.

Юридичний дефект співвідноситься із категорією прогалини в праві. Прогалина – це відсутність необхідної правової норми в системі чинного законодавства, яка є необхідною для регулювання конкретних суспільних відносин. Це один із структурних юридичних дефектів, що засвідчує недостатню повноту правового

регулювання у певній сфері. В умовах правової визначеності така ситуація є небажаною, адже вона перешкоджає належному застосуванню принципів законності, справедливості та правової рівності.

Юридична прогалина як дефект нормативного масиву вимагає застосування інструментів правового заповнення – зокрема аналогії закону (коли подібна норма є в іншій правовій ситуації) або аналогії права (коли рішення приймається на основі загальних принципів права) [4, с. 59-60]. У цьому контексті аналогія права виконує компенсаторну функцію, дозволяючи суду чи іншому правозастосовному органу здійснити регуляцію відносин, навіть за відсутності прямої правової норми, але з опорою на систему загальноновизнаних правових цінностей [5, с. 55-59].

Прогалини особливо типові для швидкоплинних або нових суспільних явищ, які не були передбачені законодавцем під час прийняття нормативно-правових актів, що є характерним, зокрема, для сфер інформаційного права, цифрових технологій, біоетики, кліматичних відносин, криптовалютного регулювання тощо. Реакція держави на такі дефекти має бути своєчасною, аби не допустити правового вакууму, зниження ефективності захисту прав і свобод громадян або юридичної невизначеності [6].

Крім того, прогалини можуть мати різну юридичну природу: справжні (реальні) прогалини, коли відсутність норми не дозволяє розв'язати правову ситуацію; уявні (псевдопрогалини), коли правова норма насправді існує, але з певних причин не застосовується (наприклад, через недосконале тлумачення). Логічні прогалини, що виникають через суперечності між нормами, які виключають застосування однієї з них.

Таким чином, прогалини в праві є невід'ємною частиною динаміки правової системи, а їх виявлення і своєчасне усунення через механізми нормотворчості, тлумачення і правозастосування є важливою умовою забезпечення повноти й узгодженості правового регулювання. У цьому аспекті прогалина виступає не лише негативним явищем, але й сигналом

для розвитку та адаптації правової системи до нових викликів сучасності.

У системі юридичних дефектів особливе місце посідає таке правове явище, як зловживання правом. На відміну від помилки, яка є результатом ненавмисного відхилення від вимог права, зловживання правом становить усвідомлене, вольове використання суб'єктивного права всупереч його призначенню, що, в свою чергу, перетворює норму права з інструмента легітимного захисту в засіб завдання шкоди іншим особам або порушення публічного порядку.

Зловживання правом кваліфікується як навмисний юридичний дефект поведінки, що полягає не у відсутності чи недоліках норми права, а у свідомому використанні правового дозволу з антисоціальною метою [7, с. 138-141]. У теорії права зловживання розглядається не як форма юридичної помилки, а як особливий вид правопорушення, що має ознаки формальної правомірності, але суперечить матеріальній справедливості, добросовісності, пропорційності та іншим основоположним засадам правової системи.

Відповідно до загальноновизнаних підходів, зловживання правом характеризується такими ознаками: наявність у суб'єкта формального права (повноваження), закріпленого нормою права; вчинення дій у межах формальної правомірності, які, однак, переслідують антисоціальну, егоїстичну або шкідливу мету; заподіяння шкоди іншим суб'єктам, правопорядку або порушення публічних інтересів; наявність умислу, тобто свідоме спрямування дій на досягнення результату, що суперечить призначенню права [8, с. 5-6].

У цьому аспекті зловживання правом є не просто юридичним дефектом, а деформацією правової поведінки, яка вимагає спеціального правового реагування. Законодавець, зокрема в цивільному праві (наприклад, ст. 13 ЦК України), прямо забороняє зловживання правом і передбачає наслідки у вигляді відмови в судовому захисті, недійсності правочинів, відшкодування завданої шкоди тощо [9].

Особливістю цього виду дефекту є те, що він, на відміну від помилки чи прога-

лини, не є наслідком некомпетентності, неповноти знання або недосконалості нормативного матеріалу, а виникає в результаті зловмисного, цілеспрямованого перекручення функцій права. У цьому сенсі зловживання можна кваліфікувати як аномалію правової реалізації, коли інструменти правового регулювання використовуються для досягнення неправомірних або непропорційних результатів.

Таким чином, зловживання правом – це прояв функціонального юридичного дефекту, при якому правові норми застосовуються в межах їх формального змісту, але всупереч духу права, що потребує особливої уваги з боку правозастосовних органів, які повинні оцінювати не лише формальну законність дій, але й їх соціальну мету, добросовісність і співмірність правовому порядку.

Висновок. Аналіз природи та класифікації юридичних дефектів має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення для функціонування правової системи в цілому. Усвідомлення змісту та специфіки різних видів дефектів у праві дозволяє забезпечити своєчасне виявлення порушень, передбачити можливі юридичні ризики, створити ефективні механізми їх попередження та усунення. Окремі компоненти правової системи по-різному залучені до процесу виявлення, реагування та виправлення юридичних дефектів.

Зокрема, для судової системи систематизація та розуміння юридичних дефектів є необхідною умовою формування сталих стандартів правозастосування, що відповідають принципам верховенства права, справедливості та правової визначеності. Виявлення правозастосовних або процедурних помилок у рішенні суду створює підстави для реалізації передбачених законом процесуальних механізмів їх виправлення. До таких належать, зокрема, процедури апеляційного та касаційного оскарження, а також перегляд судових актів за нововиявленими або винятковими обставинами. Вказані інститути відіграють роль судових фільтрів, які дозволяють мінімізувати негативні наслідки помилкових або незаконних рішень, а також підвищити довіру до правосуддя в суспільстві.

У свою чергу, для законодавця осмислення юридичних дефектів виступає орієнтиром у процесі нормотворчої діяльності, що включає як розробку нових нормативно-правових актів, так і системне вдосконалення чинного законодавства. Виявлення дефектів, таких як прогалини, колізії, нечіткість правових норм, надмірна деталізація або, навпаки, декларативність, дозволяє здійснювати цілеспрямовану роботу з підвищення якості правового регулювання. Одним із головних інструментів запобігання юридичним дефектам на цьому рівні є удосконалення законодавчої техніки, що включає як мовну, логіко-семантичну, так і структурну коректність норм. Таким чином, законодавець отримує змогу оперативно реагувати на сучасні виклики та адаптувати право до потреб динамічного соціального середовища.

З позиції органів публічного управління та адміністративних органів, знання про природу юридичних дефектів слугує запобіжником проти прийняття рішень, які можуть бути оскаржені або визнані недійсними у зв'язку з порушенням встановленої процедури чи перевищенням повноважень, що, зокрема, стосується процедурної законності в адміністративному процесі, забезпечення принципів добросовісності, пропорційності та юридичної визначеності. Виявлення помилок, порушень регламенту, недотримання строків або вимог до мотивації рішень дозволяє зміцнювати внутрішній контроль, підвищувати ефективність адміністративного управління та зменшувати обсяг потенційних спорів із громадянами або юридичними особами.

Не менш важливим є значення осмислення юридичних дефектів для юридичної науки, яка виконує концептуалізуючу та прогностичну функції в системі правового регулювання. У науковій площині юридичні помилки, суперечності, прогалини та зловживання можуть розглядатися як симптоми глибших системних або галузевих деформацій. Їх аналіз дозволяє не лише пояснити механізми виникнення правових дисфункцій, а й сформулювати концептуальні підходи до реформування окремих інститутів права. При цьому правові дефекти стають предметом спеціальних міждисциплінарних досліджень,

що поєднують правову догматику, теорію права, філософію права, судову практику та навіть правову інформатику (наприклад, при вивченні цифрових прогалин або автоматизованих рішень).

Таким чином, юридичні дефекти виступають не лише об'єктом технічного усунення, а й діагностичним інструментом: через виявлення їхніх причин і механізмів прояву можна оцінити рівень системності, узгодженості та ефективності правової системи в цілому. Своєчасне розпізнавання юридичних дефектів, незалежно від їх форми та рівня, сприяє зміцненню правопорядку, підвищенню довіри до інституцій держави та забезпеченню прав людини як базової цінності правової системи.

Поняття юридичного дефекту є надзвичайно важливим для комплексного розуміння слабких місць правової системи, а також для побудови ефективного механізму правозастосування. Юридична помилка, як одна з форм юридичного дефекту, має власну специфіку: вона виникає ненавмисно, зазвичай внаслідок когнітивних або процедурних збоїв, і вимагає ретельного аналізу як у теоретичному, так і у практичному аспекті.

Розмежування юридичних дефектів, визначення змісту юридичних помилок, вжиття заходів із недопущення проявів омани, зловживань та прогалин у законодавстві дозволяє забезпечити якість правничої діяльності, підвищити рівень гарантування прав і свобод людини, а також удосконалити інструменти правового впливу на суспільні відносини.

Список використаної літератури:

1. Каленіченко Л. І. Помилка як категорія правознавства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2014. № 1106. Вип. 17. С. 31–33.
2. Слінько С. Юридичні наслідки слідчих помилок. *Прокуратура. Людина. Держава.* 2004. № 6 (36). С. 78–82.
3. Легеза Ю. О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. *Правові новели. Науковий юридичний журнал.* 2022. № 18. С. 77–81.
4. Чувакова Г. М. Аномалії нормотворчої діяльності. *Часопис Київського університету права.* 2019. № 4. С. 59–64.

5. Колотова О.В. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 55–59
6. Колотова О.В. Прогалини у праві та шляхи їх подолання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2010. 21 с.
7. Заболотна Н.Я. Зловживання суб'єктивним цивільним правом як вид аномалії правової поведінки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №3. С. 138-141
8. Буроменська Н. Л. Поняття і правова природа принципу заборони зловживання правом: автореф. дис. ... канд. юрид.наук. 12.00.01. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2021. 21 с.
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Leshchenko O. V. Correlation of the concepts of legal errors, legal defects and other types of related terms

The scientific article carries out a comprehensive study of the correlation of the concepts of legal errors, legal defects and related categories, such as error, abuse of law, gaps and conflicts in law. It is determined that terminological vagueness and the absence of an established defectological classification in jurisprudence complicate the process of law enforcement, norm-setting activities and legal expertise. Taking into account the cognitive theory and general theory of law, the concepts of «error» and «deception» have been distinguished, which made it possible to propose a more accurate interpretation of these categories in the context of legal reality. A legal error is interpreted as an unintentional deviation in the assessment, interpretation or application of legal norms, while a delusion is understood as a systemic cognitive flaw in the perception of factual or legal circumstances. Particular attention is paid to the concept of legal defect as a generic category that includes not only errors, but also deliberate offenses (abuse of law), structural shortcomings in legal regulation (gaps, conflicts), defects in legislative technique and automated law enforcement. A classification of legal defects is proposed according to the criteria of nature, origin and consequences. It is substantiated that understanding legal defects is of key importance for improving judicial practice (through appeal and cassation mechanisms), rule-making (elimination of gaps, conflicts, technical errors), the activities of administrative bodies (compliance with procedures, prevention of arbitrariness), as well as for legal science, where defects act as indicators of dysfunctions in the legal system. The formulated theoretical provisions are aimed at increasing the effectiveness of legal regulation, protecting human rights and freedoms and strengthening the principle of the rule of law.

Key words: legal error, legal defect, deception, abuse of law, gap in law, law enforcement, rule-making, legal system, legal liability, defects in legislative technique.